

ARTYKUŁ RECENZYJNY

*Janusz Kaliński**

RECENZJA KSIĄŻKI PROF. L.J. JASIŃSKIEGO *BLIŻEJ CENTRUM CZY NA PERYFERIACH. POLSKIE KONTAKTY GOSPODARCZE Z ZAGRANICĄ W XX WIEKU*

Dorobek naukowy profesora Leszka Jerzego Jasińskiego wyróżnia systematycznie poszerzana wielostronność zainteresowań badawczych. Autor wychodząc, w okresie naukowego terminowania, od analiz ekonometrycznych, stopniowo podejmował m.in. zagadnienia makro i mikroekonomii, myśli ekonomicznej, gospodarki światowej, integracji europejskiej, pieniądza, regionalistyki i polityki handlowej. Szczególne miejsce w jego twórczości zajmuje problematyka kontaktów gospodarczych Polski z zagranicą w ujęciu historycznym, podjęta w połowie lat 90. Badanie tej złożonej problematyki umożliwia autorowi zarówno gruntowne wykształcenie ekonomiczne, jak i znakomite opanowanie warsztatu historyka gospodarki. Dał temu wyraz w pracach opublikowanych w latach 1994, 1996 i 2003, a zwieńczeniem badań nad stosunkami gospodarczymi Polski z zagranicą jest recenzowana książka.

Podjęta w niej problematyka w ujęciu chronologicznym w sposób przemyślany wychodzi poza tytułowy XX wiek. W rozdziale pierwszym, silnie powiązany z dalszymi rozważaniami, syntetycznie zaprezentowane zostały polskie kontakty gospodarcze ze światem do końca XIX w., zaś ostatni rozdział charakteryzuje pierwszą dekadę XXI wieku w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej. W ujęciu problemowym książka ma wybitnie holistyczny charakter, dowodzący wielości zainteresowań i erudycji autora. Czytelnik spotyka szereg wątków natury ogólnoekonomicznej, historycznej i politycznej pozwalających na lepsze zrozumienie podstawowej materii pracy.

* Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.

Periodyzacja podstawowej treści książki, podzielonej na cztery części, nawiązuje do cezur politycznych, oddając burzliwy przebieg historii Polski w ostatnim stuleciu. Kolejno omawiane są okresy: zaborów do końca I wojny światowej, Drugiej Rzeczypospolitej wraz z okresem II wojny światowej, Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Trzeciej Rzeczypospolitej. W ramach poszczególnych części zdecydowanie eksponowane są jednak problemy gospodarcze, a zagadnienia szczegółowe odnoszące się do wymiany z zagranicą poprzedzane są rozważaniami ogólnymi, tworzącymi odpowiednią infrastrukturę poznawczą. Jak autor zaznacza we wprowadzeniu, opis poszczególnych okresów został oparty na podobnym zbiorze informacji, co umożliwia porównania i analizy długookresowe.

Recenzowana praca ma charakter interdyscyplinarny; wprawdzie od strony metodologicznej opiera się na dorobku historii gospodarczej, to jednak wyraźnie zaznacza się wpływ teorii ekonomii, historii myśli ekonomicznej i historii politycznej. Dodać należy, że chodzi o światowy dorobek w tych dyscyplinach, o czym dobitnie świadczy zestaw literatury w przypisach i bibliografii. Ta ostatnia, licząca 19 stron, jest bardzo użytecznym narzędziem nie tylko dla młodych ekonomistów i historyków.

Książka, co nieczęsto bywa w przypadku prac z historii gospodarczej, silnie eksponuje podstawy teoretyczne nawiązujące do dorobku Immanuela Wallersteina. Jego teoria rdzenia i peryferii z pewnością jest przydatnym narzędziem analizy wymiany z zagranicą państwa, które z różnych powodów stawało wobec wyzwań gospodarczych znacznie silniejszych sąsiadów. Jednak w przekonaniu recenzenta, interesująca poznawczo próba falsyfikacji teorii światowego ekonomisty w warunkach polskich, nie znalazła w pracy wyraźnego wyartykułowania. Została rozproszona wśród wielu uogólniających wniosków, tracąc na sile przekonywania.

Pytanie postawione w tytule znajduje jednoznaczną odpowiedź dopiero w kontekście analizy pierwszej dekady XXI wieku. Jest ona zdecydowana i zarazem słuszna, gospodarka Polski „...znalazła się bliżej gospodarczego centrum Europy, a może nawet centrum świata”. Jednak czytelnika może intrygować, czy wcześniej nie występowały okresy przybliżania się Polski do centrum. Pewne elementy pozytywnej odpowiedzi można znaleźć w analizach Grzegorza Wójtowicza odnoszących się do drugiej połowy XIX w. i dwudziestolecia międzywojennego¹.

Wytknięty przez recenzenta niedostatek z nadwyżką rekompensuje wiedza, jaką czerpie czytelnik z książki L.J. Jasińskiego. Wiedza bardzo rozległa, a jednocześnie usystematyzowana i pozwalająca na ocenę miejsca Polski w gospodarce Europy i świata w nieodległej przeszłości. W części poświęconej Drugiej Rzeczypospolitej na szczególną uwagę zasługują rozważania autora na temat polskiego handlu bronią i związków gospodarczych z Wolnym Miastem Gdańskim. Pogłębiona analiza okresu Polski Ludowej przynosi szereg nowych ustaleń odnoszących się m.in. do skutków gospodarczych zmiany granic państwowych, polsko-radzieckich stosunków gospodarczych, kwestii odszkodowań wojennych, odrzucenia planu Marshalla, polityki handlowej i walutowej, mecha-

¹ G. Wójtowicz, *Trendy i ewolucja. Dzieje gospodarcze ziem polskich*, Warszawa 2006, TWIGGER, s. 203.

nizmu zadłużenia zewnętrznego czy ograniczonych prób otwarcia gospodarki polskiej na świat w latach 80. Interesująco przedstawione zostały kwestie przebudowy stosunków gospodarczych z zagranicą w Trzeciej Rzeczypospolitej, w tym uzyskanie wymiennalności waluty narodowej. Autor kompetentnie odtwarza drogę Polski do Unii Europejskiej i organizacji międzynarodowych, jej współczesną rolę w gospodarce światowej oraz analizuje zdolność do rozwijania współpracy międzynarodowej.

Przytaczane w książce fakty i procesy są gruntownie analizowane zarówno z pozycji ekonomicznych, jak i politycznych. Autor zdecydowanie podkreśla swoje stanowisko, nie stroni od polemik, używając przekonujących argumentów. Szczególnie jest to widoczne w kwestii zadłużenia zewnętrznego, inflacji, tzw. produkcji zbytecznej i miejsca handlu zagranicznego w gospodarce PRL. Wszecznym analizom poddane zostały kwestie tworzenia infrastruktury i kontaktów z zagranicą po 1989 r., wymiennalności złotego, napływu kapitału zagranicznego i relacji z państwami Unii Europejskiej. Kompetentnie przedstawiono udział Polski w międzynarodowych ugrupowaniach i organizacjach ekonomicznych. Pogłębione refleksje przynoszą rozważania o miejscu naszego kraju w gospodarce światowej pod koniec XX wieku. Należy podkreślić, że nie jest to historia odpersonalizowana, przeciwnie – w treści pojawia się duża liczba osób, które uczestniczyły lub miały wpływ na kontakty z zagranicą. Ich często pogmatwane życiorysy wzbogacają poznanie przeszłości.

Z obowiązku recenzenckiego należy wskazać na nieliczne potknięcia w dużej objętościowo pracy. Wartościowe rozważania, wychodzące poza główny nurt książki, niekiedy okazują się zbyt skrótowe, jak w przypadku sprawy Eugeniusza Kwiatkowskiego z 1948 r. (s. 98), która zapewne nie będzie zrozumiała dla młodego czytelnika. Tytuły podrozdziałów odnoszących się do I i II wojny światowej nie oddają ich znacznie szerszej treści. Niezbyt udane jest połączenie rozważań o handlu z Niemcami i ZSRR w jednym podrozdziale (s. 106), ze względu na różną wagę tych państw w wymianie z Polską. Tytuł części czwartej powinien być datowany 1989–2010, ze względu na ostatni rozdział: „Początek nowego wieku (2001–2010)”. Pominęto ważną książkę dotyczącą polskiego eksportu broni M. Deszczyńskiego i W. Mazura, *Na krawędzi ryzyka: eksport sprzętu wojskowego w okresie międzywojennym* (Warszawa 2004). W Drugiej RP było Ministerstwo Przemysłu i Handlu, a nie Ministerstwo Gospodarki i Handlu (s. 97). W bibliografii Jarzębski i Jastrzębowski to ta sama osoba, o czym świadczy tytuł przytoczonej pracy.

Książka L.J. Jasińskiego bez wątpienia stanowi wydarzenie naukowe i posiada liczne walory dydaktyczne. Powinna być przedmiotem zainteresowania zawodowych historyków i ekonomistów oraz młodzieży studiującej dyscypliny historyczne, ekonomiczne i politologiczne. Przy czym nie chodzi o jednorazowy kontakt, ale stałą jej obecność w podręcznej bibliotece podczas pracy naukowej i przygotowywania się do egzaminów. Książka dostarcza bowiem nie tylko wiedzy faktograficznej, ale inspiruje do przemyśleń i weryfikacji opinii.

